

ABORTION DILEMMAS

Cases, Laws,

Responsa, Essays

Edited by Noam Zion and Gordon Kunin-Bernat

For TICHON the North American Jewish Day High Schools

created by the Shalom Hartman Institute

Experimental edition 2003, Jerusalem 5763

For internal use only

Outline

Introduction by Basil Herring

Questions	Page 3
The Right to Let A Brain Damaged Child Die – An Interview with Parent and Child	Page 4
Final Assignment: Write your own Responsum / Teshuvah	Page 5

Sources: Biblical Laws and Commentaries

Exodus 21:22 Damages for Causing a Miscarriage with commentary in Mechilta Nezikin 8	Page 6
Genesis 9:6 Homicide Prohibited with commentary of TB Sanhedrin 57b	Page 7

Rabbinic Cases and Responsa

Mishna Ohalot 7:6 Emergency Birth: Saving the Fetus or the Mother?	Page 8
With commentary of TB Sanhedrin 72b, Rashi and Rambam, Mishne Torah, Laws of Homicide 1:9 (see also <i>Din Rodef</i> in Exodus 22:1-2 with Rashi)	
Responsa of Issar Unterman, Ephraim Oshri and Ben Zion Uziel	Page 15
TB Arachin 7a Planned Abortion: The Mental State of the Mother versus the Fetus	Page 16
Responsa of Ben Zion Uziel, Eliezer Waldenberg and Jacob Emden	Page 17

Modern Responsa in Greater Length and Depth

Aborting a Tay –Sachs Fetus: Moshe Feinstein versus Eliezer Waldenberg	Page 17
David Feldman, Walter Jacob, Robert Gordis, Issac Klein, and David Bleich	Page 22

Background Essays analyzing the Sources

Basil Herring, <i>Jewish Ethics and Halakhah for our Time</i>	Page 41
Rachel Biale, <i>Women and Jewish Law</i>	Page 49
Louis Pojman, <i>Abortion: The Greatest Moral Problem of our Generation</i>	Page 59

CCAR Responsa
Contemporary American Reform Responsa
16. WHEN IS ABORTION PERMITTED?*

QUESTION: Assuming that abortion is *halakhically* permitted, is there a time span in which abortion may take place according to tradition? (Rabbi A. Klausner, Yonkers, NY)

ANSWER:

Modern rabbinic authorities have felt that the variety of attitudes toward the fetus and embryo in the *Talmud* also point to potential restrictions in the matter of abortion:

- (1) ...Some recent scholars have felt that only the argument of "pursuit" provides the proper basis for abortion when the mother's life is endangered. They reason that although the fetus is not a person (*nefesh*), it still possesses a special status, and therefore, should not be treated as nothing or destroyed for no good reason.¹
- (2) Others have felt a fetus may be aborted whenever there is any danger to a mother, as the status of a newborn child less than full term is in doubt until thirty days have elapsed, although it is, of course, considered a *nefesh* ²
- (3) On the other hand, a line of reasoning which dealt with the mother's psychological state has been based on Arakhin 7a; it would permit abortion for such reasons or for the anguish caused to the mother by a child's potential deformity or other problems. So, Ben Zion Uziel permits abortion when deafness is indicated in the fetus (*Mishpetei Uziel*, Hoshen Mishpat, #46). Uziel Weinberg permits it when rubella occurs in early pregnancy (*Seridei Esh* III, No. 727). Eliezer Waldenberg does so for Tay Sachs disease and other serious abnormalities (*Tzitz Eliezer*, Vol. 9, #236).

In summary, we see that some ...reluctantly permit abortion to save the mother's life. Others permit abortion when the mother faces a wider array of life-threatening situations, such as potential suicides, insanity, etc. Both of these groups would permit abortion only for serious life threatening dangers.

Those authorities who do not consider abortion "akin to murder" are more lenient, but would not permit an abortion lightly either.³ They would permit it for rape⁴ or to avoid undue pain⁵, but not in the case of a woman who seeks an abortion after adultery.⁶ This group also permits abortion when

---

¹ (Jacob Emden, *Responsa Sheelat Yavetz*, 1.43; Yair Bacharach, *Havat Yair*, #31; Eliezer Waldenberg, *Tzitz Eliezer*, Vol. #273, 9; *Noam* Vol. 6, pp. 1 ff).

² (Maharam Schick, *Responsa Yoreh Deah* #155; David Hoffmann, *Melamed Lehoil Yoreh Deah* #69).

³ (Solomon Skola, *Bet Shelomo*, Hoshen Mishpat 132).

⁴ (Yehuda Perlman, *Responsa Or Gadol*, #31)

⁵ (Jacob Emden, *Sheelat Yavetz*, #43)

⁶ (Yair Hayim Bachrach, *Havat Yair*, #31).

there is serious danger to the mother's mental health⁷ or when serious fetal impairment has been discovered in the first three months.⁸

The Reform Movement has had a long history of **liberalism** on many social and family matters. We feel that the pattern of tradition, until the most recent generation, has demonstrated a liberal approach to abortion and has definitely permitted it in case of any danger to the life of the mother. That danger may be **physical or psychological**. When this occurs **at any time during the pregnancy**, we would not hesitate to permit an abortion. This would also include cases of incest and rape if the mother wishes to have an abortion.

Twentieth century medicine has brought a greater understanding of the fetus, and it is now possible to discover major problems in the fetus quite early in the pregnancy.... It is, of course, equally true that modern medicine has presented ways of keeping babies with very serious problems alive, frequently in a vegetative state, which brings great misery to the family involved. Such problems, as those caused by Tay Sachs and other degenerative or permanent conditions which seriously endanger the life of the child and potentially the mental health of the mother, are indications for permitting an abortion.

We agree with the traditional authorities that abortions should be approached cautiously throughout the life of the fetus. Most authorities would be least hesitant during the first forty days of the fetus' life.⁹ ...From forty days until twenty-seven weeks, the fetus possesses some status, but its future remains doubtful¹⁰ as we are not sure of its viability. We must, therefore, be more certain of our grounds for abortion, but would still permit it.

It is clear from all of this that traditional authorities would be most lenient with abortions within the first forty days. After that time, there is a difference of opinion. Those who are within the broadest range of permissibility permit abortion at any time before birth, if there is a serious danger to the health of the mother or the child. We would be in agreement with that liberal stance. **We do not encourage abortion, nor favor it for trivial reasons, or sanction it "on demand."**

January 1985

---

⁷ (Mordechai Winkler, *Levushei Mordechai*, Hoshen Mishpat #39),

⁸ (Eliezer Waldenberg, *Tzitz Eliezer*, Vol. 9, #327).

⁹ (Yeb. 69b; Nid. 30b; M. Ker. 1.1; *Shulhan Arukh* Hoshen Mishpat, 210.2; Solomon Skola, *Bet Shelomo*, Hoshen Mishpat 132; Joseph Trani, *Responsa Maharit*, 1.99; Weinberg, *Noam*, 9, pp. 213 ff, etc.)

¹⁰ (*goses biydei adam*; San. 78a; Nid. 44b and commentaries)

QUESTIONS ON BIBLICAL TEXTS: EXODUS 21:12 and 21:22-3

1. Translate the Biblical verses, using the Biblical lexicon with the roots provided on the board. If you are stuck, move to the dictionary provided below.
2. Imagine you are a judge ruling on abortion.
  - (a) What do these verses teach you about the Biblical status of abortion? In other words, what kinds of conclusions about abortion can we draw from the verses?
  - (b) What kinds of conclusions can we not draw from the verses, i.e. what do these verses leave open?
3. The Septuagint, which is the Greek translation of the Bible, translates the word *ason* as "form." This translation, which was followed by the certain Church Fathers, led to a radically different understanding of the verse.
  - (a) Plug in the Greek translation of the word, *ason*, and retranslate the verses.
  - (b) What implications does this new translation have for the status of abortion?
4. Rashis: 21: 22-23

QUESTIONS ON MISHNAH OHOLOTH 7:6 (3:3)

1. Translate the Mishna..
2. Explain the Mishna in your own words, dividing it into two parts.
3. Make a list of words or phrases which are ambiguous in the Mishnah and which might be interpreted in different ways by later commentators.
4. According to this Mishna, when does life begin and why?
5. In the first half of the Mishna, why does the mother's life take precedence, i.e. why are we allowed to cut up the fetus?
6. In the second half of the Mishnah, why are we not allowed to touch the child. Isn't the child threatening the mother? (i.e. self-defense)

QUESTIONS ON TB SANHEDRIN 72A: THE CONCEPT OF A *RODEF*/PURSUER

A. Tanakh

As background, read over the Biblical verses in Exodus 21:37-22:3.

- a. what do you think "bloodguilt" means?
- b. Why is there "bloodguilt" once the sun has risen?

B. Mishnah

1. Translate the Mishnah literally and write out your translation using the Jastrow dictionary and the dictionary provided. In your translation, break the Mishnah down into parts.
2. What do you think the phrase "is judged in the name of his end" means?
3. Why do you think the Mishnah makes a distinction in liability (for breaking a barrel or a jug) between the one who has blood guilt and the one who does not?

C. Gemara

1. Translate the Gemara (write out your translation).
2. What question does the Gemara answer which was unclear in the Mishnah?
3. Having identified the question, we want to understand the Gemara's answer/explanation.
  - a. The Gemara makes a set of assumptions about human nature--first about the owner's priorities and then about the thief's intentions. What are these two assumptions?
  - b. Given these assumptions, how does the Gemara answer the question (c2)?
4. In addition to the above assumptions, what allows the owner of the house to kill the intruder?
5. How could you apply this text and its notion of rodef (pursuer) to the question of abortion? Draw an analogy.

TB SANHEDRIN 72B (3:7)

1. Translate the Gemara,
2. Summarize the Gemara in your own words, breaking it up into: (S)tatement,(Q)uestion/Challenge, (R)esponse,(P)rooftext.
  3. Read the definitions of the technical terms These terms help you to understand the structure of the Gemara. For each term, define its function and its context (i.e. what usually comes before and after the term).
  4. What is R. Hisda's objection to R. Huna? What case which we have already studied does R. Hisda draw on?
  5. How does the Gemara respond to R. Hisda's objection?
  6. What does the Gemara mean when it says: "From heaven she is pursued." Give another example of an ethical dilemma where this principle might be applied.

RASHI ON SANHEDRIN 72B

- 1.. Translate the passage into English.
2. The heading is called the *dibur hamatchil*. It indicates the word or phrase in the Gemara which Rashi is commenting on. What is Rashi filling in or explaining in the Gemara? (Hint: He is providing a reason or explanation of the Mishnah in Oholot 7:6 which the Mishnah did not make explicit.)
  4. What implications for a Jewish view of abortion could be drawn from Rashi's explanation of the Mishnah?
3. Extra:

While the second half of the Rashi is complicated, it teaches crucial life and death moral principles, which have affected Jewish communities throughout history.

- a. In the JPS Tanakh, look up the case of Sheba ben Bichri (II Samuel 20). Why does Rashi bring it up? (Hint: why does this case seem to contradict the Gemara?)
- b. How does Rashi solve the apparent contradiction (i.e. how does he prove that the case of Sheba does not really fit into the category described by the Gemara)?
- c. How could this text have been used by a community during the Holocaust?

RAMBAM: HILCHOT ROTZEACH 1:9

1. Translate the text.
2. Maimonides' commentary is based on his interpretation of which text that we have already studied?
3. What does Maimonides add to that text which we did not know before? (Give three additions)
4. What is Maimonides explanation of why the abortion can be performed?
5. Maimonides explanation was later used by future legal scholars to severely limit the scope of permissible abortions.
  - (a) why was this the case? (i.e. what is it about Maimonides' explanation that could lead to a very narrow interpretation of when abortion is permitted)
  - (b) what types of abortions would Maimonides permit?
  - (c) what types of abortions would Maimonides not permit?
6. Compare Maimonides' position to that of Rashi. How do they differ?
7. What are the dangers of Rambam's and Rashi's positions?

MISHNAH YOMA 8:5 AND RAMBAM'S COMMENTARY

1. Translate the Mishna and outline its simple parts.
2. In speaking of a sick person, what cases does the Mishna not address?
3. Translate Rambam's commentary on this passage.
4. What principle could be derived from Rambam's comment.
5. What implication could be drawn for the subject of abortion?
6. How does the analogy hold and where does it fall apart?

QUESTIONS ON MODERN RESPONSA

DAVID FELDMAN, "Abortion: The Jewish View." Background material.

1. Why, according to Feldman, is abortion (feticide) not murder? Give a list of prooftexts which we have covered in class so far.
2. Feldman discusses the Jewish and Catholic views of "ensoulment" (when the soul enters).
  - (a) Why, according to certain Catholics, is abortion worse than murder?
  - (b) How do the Jewish and Catholic positions on abortion reflect different underlying theologies?
3. Feldman describes two Jewish approaches to abortion--one which "builds up" and one which "builds down." Explain these two approaches, and indicate both their modern exponents (those who hold each view) and the classical commentators upon which they are based.
4. What do the two approaches have in common?
5. Feldman analyzes cases where the child may be born with birth defects.
  - (a) Under what circumstances would the *posek* (legal decisor) permit the abortion and under what circumstances would he forbid it?
  - (b) What is operating principle in the above standard?
6. What types of abortion are unacceptable according to Feldman?

B. WALTER JACOB, Contemporary Reform Responsa, "When is Abortion Permitted?"

1. Outline Jacob's method. What triggers the responsa? How does he build his case? What is his conclusion?
2. Given the sources which you have studied, which sources are highlighted and which are underplayed?
3. How does Jacob's approach to genetic defects differ from Feldman's?
4. What do you think Jacob has in mind in his last line: "We do not encourage abortion, nor favor it for trivial reasons, or sanction it "on demand." What is he concerned about?

C. ROBERT GORDIS; "Abortion: Major Wrong or Basic Right?"

1. Outline Gordis' method, summarizing the major sources he draws on.
2. How do sociological factors affect Gordis' reading of Maimonides? What are the dangers of this approach to law?
3. Following Feldman's terminology, does Gordis "build up" or "build down?" Explain.
4. Summarize Gordis' position on "non-therapeutic" abortions. What additional "extra-halachic" considerations does he bring? How would Feldman respond?
5. Why does Gordis reject the position "that a woman has rights over her own body?"
6. Explain mitzvot bein adam le'atzmo.
7. What is Gordis' concern regarding "abortion on demand?"
8. What is Gordis' solution? (refer to 1977 Israeli law)

D. ISAAC KLEIN, "A Teshuvah on Abortion."

1. Summarize the method, indicating the sources upon which Klein builds his argument. (Note Rashi vs. Rambam)
2. Why does Klein reject Rambam?
3. Contrast Klein's conclusion with Gordis'. How do sociological factors affect Klein? What do you think of his assessment?

E. DAVID BLEICH, Judaism and Healing

1. How does the tone of the opening paragraphs differ from the other teshuvot? What do you anticipate?
2. Which sources does Bleich highlight and which does he underplay?
3. How does Bleich interpret Maimonides?
4. What sources and arguments does Bleich use to make his case for the criminality of abortion?
5. What seems to be Bleich's underlying moral concerns/fears?

Final Assignment: Abortion Essay

Construct a 3-4 page *t'shuvah* (a legal responsa) on Abortion, in which you review the traditional sources, respond to modern responsa (Jacob, Bleich, Klein, Feldman, Gordis), and formulate your own reasoned position, based on legal and extralegal (sociological) factors.

Before writing your responsa, you should review the material we have covered, making sure that you have a good handle on each source as well as an understanding of the development of the sources:

Ex. 21:12, 22-23; Oholot 7:6; TB Sanhedrin 72a (Mishnah+Gemara), Rashi on Ex. 22:2; Sanhedrin 72b, Rashi on San. 72b; Maimonides, Hilchot Rotzeah 1:9; Mishnah Yoma 8:5, with Maimonides.

1. In the first part of your Responsa, discuss the above sources (you do not need to discuss all of them, but you should choose a number of those which contribute to your argument). As you interpret each source, it should be clear how your interpretations or emphases fit into your overall thesis. (As a guide, examine the modern Responsa. Notice how the different authors use the sources to fit into their theses--also how they highlight certain sources and underplay others)
2. Discuss two of the modern teshuvot that we have studied, one that is close to your own position and one that differs from position. In reviewing these two teshuvot, explain what appeals to you and what you reject in each. You may want to attack the legal reasoning (i.e. the way the author interprets the classical sources) or you may want to critique the sociological or value assumptions (i.e. the author makes certain claims about society or values--he brings extra-legal concerns-which you do not accept)
3. State your sociological or value assumptions (extra-legal) which influence your position. What realities outside of the law influence your thinking? What is your greatest fear?
4. Give a summary/conclusion which includes the following:
  - a. Does your approach "build up" or "build down?"
  - b. In which cases would you permit or forbid abortion and why?

Criteria for Evaluation of Abortion Essays

1. *Pshat/Halachah*: Mastery of sources and incorporation into argumentation.
  - a. Did you get the *pshat*? Did you master the arguments of the texts/tshuvot?
  - b. Were you able to build an argument (from text to text)?
  - c. How effective are your criticisms of alternative halachic positions?
2. *Drash*
  - a. In building your own position, did you reflect keenly/clearly on the aggadah (philosophical/value/spiritual/ethical) of the sources and articulate your own aggadah (i.e. your guiding philosophies and values)
  - b. Did you consider deeply aggadic arguments against your own position?

In preparation for writing the abortion/end of life *tshuvot*, read through the *tshuvot* from the different movements and outline their arguments. In evaluating the work of a *posek*, consider:

1. The legal argument:
  - a. Which sources are chosen?
  - b. Which are left out?
  - c. How does the argument build?
  - d. What arguments are made against counterarguments?
  - e. Building up or building down?
2. What are the extra-legal factors?
  - a. sociological (includes socio-economic and historical factors)
  - b. theological
  - c. ethical/values

Hebrew Texts on Abortion

אסור שפיכות דמים - בראשית פרק ט פסוק ו
שֶׁפֶךְ דָּם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ כִּי בְצַלְמֵ אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם:

אסור הפלה - תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף נז עמוד ב
משום רבי ישמעאל אמרו: אף על העוברין... מאי טעמיה דרבי ישמעאל? דכתיב: "שֶׁפֶךְ דָּם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפֹּךְ" (בראשית ט, ו) איזהו אדם שהוא באדם? הוי אומר זה עובר שבמעיי אמו.

אסור דחיית נפש מפני נפש - תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עב עמוד ב

משנה: יצא ראשו

גמרא: אין נוגעין בו, לפי שאין דוחין נפש מפני נפש.

ואמאי? רודף הוא! - שאני התם, דמשימיא קא רדפי לה.

רש"י: יצא ראשו - ... החיה פושטת ידה וחותרתו ומוציאתו לאברים, דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להורגו ולהציל את אמו...

דילמה: בושת האם לעומת חיי העובר

תלמוד בבלי מסכת ערכין דף ז עמוד א

משנה: האשה ישיצאה ליהרג - אין ממתניין לה עד שתלד. האשה שישיבה על המשבר - ממתניין לה עד שתלד...

גמרא: פשיטא, גופה היא!

איצטריך, ס"ד אמינא: הואיל וכתוב: "כאשר ישית עליו בעל האשה" (שמות כא, כב), ממונא דבעל הוא ולא

ליפסדיה מיניה, קמ"ל.

... משנה: ישיבה על המשבר וכו'.

גמרא: מאי טעמא? כיון דעקר, גופא אחרינא הוא.

אמר רב יהודה אמר שמואל: האשה היוצאה ליהרג, מכין אותה כנגד בית הריון כדי שימות הוולד תחילה, כדי שלא תבא לידי ניוול.

למימרא, דהיא קדמה ומתה ברישא, והא קיימא לן דוולד מיית ברישא!

... הני מילי לגבי מיתה, איידי דוולד זוטרא חיותיה, עיילא טיפה דמלאך המות ומחתך להו לסימנין, אבל נהרגה - היא מתה ברישא.

המלך שאול מאבד את עצמו לדעת - שמואל א פרק לא

(א) וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְסוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים בְּהַר הַגִּלְבָּעַ:

(ב) וַיִּדְבְּקוּ פְלִשְׁתִּים אֶת שְׂאוֹל וְאֶת בְּנָיו וַיִּכּוּ פְלִשְׁתִּים אֶת יְהוֹנָתָן וְאֶת אַבִּינָדָב וְאֶת מֶלְכִי שׁוּעַ בְּנֵי שְׂאוֹל:

(ג) וַתִּקְבַּד הַמֶּלֶחָמָה אֶל שְׂאוֹל וַיִּמְצָאֶהוּ הַמּוֹרִים אַנְשִׁים בְּקֶשֶׁת וַיַּחַל מְאֹד מִהַמּוֹרִים:

(ד) וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל לְנִשְׂא כָלִיו שְׁלֹף חַרְבְּךָ וְדַקְרָנִי בָּהּ פֶּן יָבֹאוּ הָעַרְלִים הָאֵלֶּה וְדַקְרָנִי וְהִתְעַלְלוּ בִּי וְלֹא אָבָה

נִשְׂא כָלִיו כִּי יָרָא מְאֹד וַיִּקַּח שְׂאוֹל אֶת הַחֶרֶב וַיִּפֹּל עָלֶיהָ:

- (ה) וַיֵּרָא נִשְׂא כָּלְיוּ כִּי מֵת שְׂאוּל וַיִּפֹּל גַּם הוּא עַל חֶרְבּוֹ וַיָּמָת עִמּוֹ:
- (ו) וַיָּמָת שְׂאוּל וְשִׁלְשֵׁת בָּנָיו וְנִשְׂא כָּלְיוּ גַּם כָּל אַנְשֵׁי בְּיָוִם הַהוּא יַחְדָּו:
- (ז) וַיֵּרָאוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַעֲמֻקָּה וְאֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן כִּי נָסוּ אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל וְכִי מָתוּ שְׂאוּל וּבָנָיו וַיַּעֲזְבוּ אֶת הָעָרִים וַיָּנָסוּ וַיָּבֹאוּ פְּלִשְׁתִּים וַיֵּשְׁבוּ בָּהֶן:
- (ח) וַיְהִי מִמַּחֲרָת וַיָּבֹאוּ פְּלִשְׁתִּים לְפָשֵׁט אֶת הַחֲלָלִים וַיִּמְצְאוּ אֶת שְׂאוּל וְאֶת שְׁלֹשֵׁת בָּנָיו נִפְּלִים בְּהַר הַגִּלְבָּעַ:
- (ט) וַיִּקְרְתוּ אֶת רֵאשֵׁי וַיִּפְשְׁטוּ אֶת כָּלְיוֹ וַיִּשְׁלְחוּ בְּאָרֶץ פְּלִשְׁתִּים סָבִיב לְבָשָׂר בַּיַּת עֲצָבֵיהֶם וְאֶת הָעֵם:
- (י) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת כָּלְיוֹ בַּיַּת עֲשֵׁתְרוֹת וְאֶת גְּוִיָתוֹ תִּקְעוּ בְּחֹמַת בַּיַּת שֹׁן:
- (יא) וַיִּשְׁמְעוּ אֱלֹהֵי יִשְׂבִי וַיִּבֶשׂ גִּלְעָד אֶת אֲשֶׁר עָשׂוּ פְּלִשְׁתִּים לְשְׂאוּל:
- (יב) וַיִּקְוֹמוּ כָּל אִישׁ חֵיל וַיִּלְכוּ כָּל הַלַּיְלָה וַיִּקְחוּ אֶת גְּוִיָת שְׂאוּל וְאֶת גְּוִיָת בָּנָיו מִחֹמַת בַּיַּת שֹׁן וַיָּבֹאוּ בְּשָׂה וַיִּשְׂרְפוּ אֹתָם שָׁם:
- (יג) וַיִּקְחוּ אֶת עֲצַמְתֵיהֶם וַיִּקְבְּרוּ תַּחַת הָאֲשֵׁל בְּיַבְשָׁה וַיִּצְמְמוּ שְׁבַע יָמִים:

אסור אבוד עצמו לדעת - בראשית פרק ט פסוק ו

שָׁפַךְ דָּם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ שָׁפַךְ כִּי בְּצַלְמֵ אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם:

חוץ משאול המלך - רמב"ן תורת האדם: הלכות אבלות פ"ג פ"ד

מצינו בגדול שאבד עצמו לדעת מפני האונס. כגון שאול המלך שאבד עצמו, אלא שהיה אבוד מותר לו כדאמרין בבראשית רבה: "אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם. יכול אפילו נרדף כשאול? תלמוד לומר: "אך" לפיכך לא היה בכלל מאבד עצמו לדעת.

שולחן ערוך יורה דעה סימן שמה סעיף ג
קטן המאבד עצמו לדעת, חשוב כשלא לדעת. וכן גדול המאבד עצמו לדעת, והוא אנוס כשאול המלך, אין מונעין ממנו כל דבר.

לא לזח את המוות - תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנא עמוד ב
משנה. אין מעצמין את המת בשבת, ולא בחול עם יציאת נפש. והמעצים עם יציאת הנפש - הרי זה שופך דמים.
רש"י: שופך דמים - כדמפרש בברייתא בגמרא, שבטורח מועט מקרב מיתתו.

גמרא. תנו רבנן: המעצמו עם יציאת הנפש - הרי זה שופך דמים. משל לנר שכבה והולכת, אדם מניח אצבעו עליה - מיד כבתה. תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: הרוצה שיתעצמו עיניו של מת - נופח לו יין בחוטמו, ונותן שמן בין ריסי עיניו, ואוחז בשני גודלי רגליו - והן מתעצמין מאליהן.

מסכתות קטנות מסכת שמחות פרק א
הלכה א

הגוסס הרי הוא כחי לכל דבר, זוקק ליבום ופוטור מן היבום, ומאכיל תרומה ופוסל מן התרומה, ונוחל ומנחיל, פירש ממנו אבר - כאבר מן החי, בשר כבשר מן החי, וזורקין על ידו דם חטאתו ודם אשמו, עד שעה שימות.

הלכה ב

אין קושרין את לחייו, ואין פוקקין את נקביו, ואין נותנין עליו כלי של מתכות ולא כל דבר שהוא מיקר על טיבורו, עד שעה שימות.

הלכה ג

אין מזיזין אותו, ואין מדיחין אותו, ואין מטילין אותו לא על גבי החול ולא על גבי המלח, עד שעה שימות.

הלכה ד

אין מעצמין את עיניו, הנוגע בו ומזיזו הרי הוא שופך דמים, רבי מאיר היה מושלו לנר שהוא מטפטף, כיון שנגע בו אדם מיד כיבהו, כך כל המעצם את עיני הגוסס, מעלין עליו כאילו הוא שומט את נשמתו.

הלכה ה

אין קורעין, ואין חולצין, ואין מספדין, ואין מכניסין עמו ארון בבית עד שעה שימות.

מותו של רבי יהודה הנשיא - תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קד עמוד א

ההוא יומא דנח נפשיה דרבי, גזרו רבנן תעניתא ובעו רחמי, ואמרי: כל מאן דאמר נח נפשיה דר', ידקר בחרב. סליקא אמתיה דרבי לאיגרא, אמרה: עליונים מבקשין את רבי והתחתונים מבקשין את רבי, יהי רצון שיכופו תחתונים את העליונים.

כיון דחזאי כמה זימני דעייל לבית הכסא, וחלץ תפילין ומנח להו וקמצטער, אמרה: יהי רצון שיכופו עליונים את התחתונים. ולא הוו שתקי רבנן מלמיבעי רחמי, שקלה כוזא שדייא מאיגרא [לארעא], אישתיקו מרחמי ונח נפשיה דרבי.

אמרו ליה רבנן לבר קפרא: זיל עיין. אזל אשכחיה דנח נפשיה, קרעיה ללבושיה ואהדריה לקרעיה לאחוריה, פתח ואמר: אראלים ומצוקים אחזו בארון הקדש, נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקדש! אמרו ליה: נח נפשיה? אמר להו: אתון קאמריתו ואנא לא קאמינא.

בשעת פטירתו של רבי, זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה, אמר: רבש"ע, גלוי וידוע לפניך שיגעתי בעשר אצבעותי בתורה ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה, יהי רצון מלפניך שיהא שלום במנוחתי, יצתה בת קול ואמרה: "יבא שלום ינוחו על משכבותם" (ישעיהו נ"ז). על משכבך מיבעי ליה!

מותו של חוני המעגל – או חברותא או מיתותא

תלמוד בבלי מסכת תענית דף כג עמוד א

יומא חד הוה אזל באורחא, חזייה לההוא גברא דהוה נטע חרובא, אמר ליה: האי, עד כמה שנין טעין? - אמר ליה: עד שבעין שנין. - אמר ליה: פשיטא לך דחיית שבעין שנין? - אמר ליה: האי [גברא] עלמא בחרובא אשכחתיה, כי היכי דשתלי לי אבהתי - שתלי נמי לבראי. יתיב, קא כריך ריפתא, אתא ליה שינתא, נים.

אהדרא ליה משוניתא, איכסי מעינא, ונים שבעין שנין. כי קם חזייה לההוא גברא דהוה קא מלקט מינייהו. אמר ליה: את הוא דשתלתיה? - אמר ליה: בר בריה אנא. אמר ליה: שמע מינה דניימי שבעין שנין. חזא לחמריה דאתיילידא ליה רמכי רמכי. אזל לביתיה, אמר להו: בריה דחוני המעגל מי קיים? - אמרו ליה: בריה ליתא, בר בריה איתא. אמר להו: אנא חוני המעגל. לא הימנוהו. אזל לבית המדרש, שמעינהו לרבנן דקאמרי: נהירן שמעתתין

כבשני חוני המעגל, דכי הוי עייל לבית מדרשא, כל קושיא דהוו להו לרבנן הוה מפרק להו. אמר להו: אנא ניהו, ולא הימנוהו, ולא עבדי ליה יקרא כדמבעי ליה, חלש דעתיה, בעי רחמי ומית. אמר רבא, היינו דאמרי אינשי: או חברותא או מיתותא.

מותו של חנינא בן תרדיון והתליין הצדיק - תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף יח עמוד א

ויאמרו: לא היו ימים מועטים עד שנפטר רבי יוסי בן קיסמא, והלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספד גדול, ובחזרתן מצאוהו לרבי חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהלות ברבים וספר תורה מונח לו בחיקו. הביאוהו וכרכוהו בס"ת, והקיפוהו בחבילי זמורות והציתו בהן את האור, והביאו ספוגין של צמר ושראום במים והניחום על לבו, כדי שלא תצא נשמתו מהרה. אמרה לו בתו: אבא, אראך בכך? אמר לה: אילמלי אני נשרפתי לבדי היה הדבר קשה לי, עכשיו שאני נשרף וספר תורה עמי, מי שמבקש עלבונה של ספר תורה הוא יבקש עלבוני. אמרו לו תלמידיו: רבי, מה אתה רואה? אמר להן: גליון נשרפין ואותיות פורחות. אף אתה פתח פיך ותכנס [בך] האש! אמר להן: מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל הוא בעצמו. אמר לו קלצטונירי: רבי, אם אני מרבה בשלהבת ונוטל ספוגין של צמר מעל לבך, אתה מביאני לחיי העולם הבא? אמר לו: הן. השבע לי! נשבע לו. מיד הרבה בשלהבת ונטל ספוגין של צמר מעל לבו, יצאה נשמתו במהרה. אף הוא קפץ ונפל לתוך האור. יצאה בת קול ואמרה: רבי חנינא בן תרדיון וקלצטונירי מזומנין הן לחיי העולם הבא. בכה רבי ואמר: יש קונה עולמו בשעה אחת, ויש קונה עולמו בכמה שנים.

ארבע מאות ילדים קופצים למותם - תלמוד בבלי מסכת גיטין דף נז עמוד ב

מעשה בד' מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון, הרגישו בעצמן למה הן מתבקשים, אמרו: אם אנו טובעין בים אנו באין לחיי העולם הבא? דרש להן הגדול שבהן: "אמר ה' מבשן אשיב אשיב ממצולות ים" (תהילים ס"ח) 'מבשן אשיב' - מבין שיני אריה אשיב, 'ממצולות ים' - אלו שטובעין בים; כיון ששמעו ילדות כך, קפצו כולן ונפלו לתוך הים. נשאו ילדים ק"ו בעצמן ואמרו: מה הללו שדרכן לכך - כך, אנו שאין דרכנו לכך - על אחת כמה וכמה! אף הם קפצו לתוך הים.

תוספות מסכת גיטין דף נז עמוד ב
קפצו כולן ונפלו לתוך הים - והא דאמר במס' ע"ז (דף יח.) מוטב שיטלנה מי שנתנה ואל יחבל בעצמו הכא יראים היו מיסורין... ועוד דע"כ היו מענין אותן ולא היו הורגים אותן.

לא תעמוד על דם רעך - תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עג עמוד א

מניין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר, או חיה גוררתו, או לסטין באין עליו, שהוא חייב להצילו - תלמוד לומר: "לא תעמד על דם רעך" (ויקרא י"ט, ט"ז).

הצלת חיי שעה - תלמוד בבלי מסכת יומא דף פה עמוד א
מי שנפל עליו מפולת וכו'. מאי קאמר? - לא מיבעיא קאמר: לא מיבעיא ספק הוא שם ספק אינו שם, דאי איתיה חי הוא - דמפקחין, אלא אפילו ספק חי ספק מת - מפקחין
... מצאוהו חי מפקחין. מצאוהו חי פשיטא! - לא צריכא, דאפילו לחיי שעה.

חבלה עצמית לעומת חבלה בזולת - תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף צ עמוד ב

ומעשה באחד שפרע ראש האשה בשוק, באת לפני רבי עקיבא, וחייבו ליתן לה ארבע מאות זוז. אמר לו: רבי, תן לי זמן, ונתן לו זמן. שמרה עומדת על פתח חצרה, ושבר את הכד בפניה ובו כאיסר שמן, גילתה את ראשה והיתה מטפחת ומנחת ידה על ראשה, העמיד עליה עדים ובא לפני רבי עקיבא. אמר לו: לזו אני נותן ד' מאות זוז? אמר לו: לא אמרת כלום, החובל בעצמו אף על פי שאינו רשאי - פטור, אחרים שחבלו בו - חייבים, ובקוצץ נטיעותיו אף על פי שאינו רשאי - פטור, אחרים - חייבין.

רמב"ם הלכות חובל ומזיק פרק ה הלכה א
אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו, ולא החובל בלבד אלא כל המכה אדם כשר מישראל בין קטן בין גדול בין איש בין אשה דרך נציון הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא יוסיף להכותו" (דברים כ"ה, ג) אם הזהירה תורה שלא להוסיף בהכאת החוטא קל וחומר למכה את הצדיק.

המתת רצח או רצח? תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עח עמוד א

אמר רבא: הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור. בגוסס בידי שמים - שהוא חייב. לא נחלקו אלא בגוסס בידי אדם. מר מדמי ליה לטריפה, ומר מדמי ליה לגוסס בידי שמים. מאן דמדמי ליה לטריפה - מאי טעמא לא מדמי ליה לגוסס בידי שמים? - גוסס בידי שמים - לא איתעביד ביה מעשה, האי איתעביד ביה מעשה. ומאן דמדמי ליה לגוסס בידי שמים מאי טעמא לא מדמי ליה לטריפה? טריפה - מחתכי סימנים, הא - לא מחתכי סימנים.

רמב"ם הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק ב
הלכה א

כל ההורג חבירו בידו כגון שהכהו בסייף או באבן הממיתה, או שחנקו עד שמת, או שרפו באש, הואיל והרגו מכל מקום הוא בעצמו הרי זה נהרג בבית דין.

הלכה ז

אחד ההורג את הבריא או את החולה הנוטה למות, ואפילו הרג את הגוסס נהרג עליו, ואם היה גוסס בידי אדם כגון שהכוהו עד שנטה למות והרי הוא גוסס, ההורג אותו אין בית דין ממיתין אותו.
פרק ג הלכה י

אבל הכופת את חבירו והניחו ברעב עד שמת, או שכפתו והניחו במקום שסוף הצנה או החמה לבוא לשם ובאה והמיתתו, או שכפה עליו גיגית, או שפרע עליו את המעזיבה, או שהשיך בו את הנחש, ואין צריך לומר אם שסה בו כלב או נחש, בכל אלו אין בית דין ממיתין אותו, והרי הוא רוצח ודורש דמים דורש ממנו דם.